

Jaume Ferrer: l'àrbitre català que va dividir el món entre hispànics i portuguesos

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 15-07-2021

Publiquem aquest interessant article d'En Marc Pons sobre la figura d'En Jaume Ferrer de Blanes. Jaume Ferrer formaria part d'un selecte grup de navegants catalans, mallorquins, valencians i napolitans que -abans que Colom- ja aventuraven que era possible arribar a Extrem Orient travessant l'Atlàntic.

Tordesillas (Corona castellanolleonesa), 7 de juny de 1494. Ferran II, rei de la Corona catalanoaragonesa, Isabel I, reina de la Corona castellanolleonesa i Joan II, rei de la Corona portuguesa, signaven el Tractat de Tordesillas, que dividia el món en dues zones d'expansió. La línia que, per primer cop en la història, dividia el planeta en dos blocs va ser traçada per un àrbitre català: el comerciant, navegant i cosmògraf Jaume Ferrer (Vidreres, 1445 – Blanes, 1523). Ferrer va ser reclamat pel seu prestigi però, també, pels seus vincles familiars i professionals: era un dels representants més destacats del funcionariat al servei de l'aristocràcia catalana, la que durant el segle XV havia mantingut una posició ambivalent amb les nissagues que es disputaven el tron de Barcelona: els Urgell catalans, els Trastàmara castellans, i els Avis portuguesos.

Lisboa (segle XVI) / Font: Universidad Cardenal Cervantes

Qui era Jaume Ferrer?

Les fonts documentals revelen que Jaume Ferrer va tenir una vida intensa i molt viatjada. Nasgut i criat en una època de gran convulsió a Catalunya (Guerra Civil catalana, Revolució Remença, conflicte de la Biga i la Busca), formaria part d'una generació que es veuria obligada a seguir els seus patrons a l'exili. Jaume Ferrer, particularment, va seguir els passos dels poderosos vescomtes de Cabrera que, històricament, havien tingut una relació molt tensa amb els

Trastàmara de Barcelona. Especialment durant el conflicte de la Guerra Civil catalana (1462-1472), que havia enfrontat la corona, embrancada a imposar -a la força- un model polític autoritari (oportunament maquillat de rampant modernitat), i la noblesa, aferrada a l'arnat i decrèpit sistema feudal que blindava els seus privilegis (la defensa del pactisme només era un pretext).

Per què a Nàpols?

La ciutat i regne de Nàpols havien estat, definitivament, incorporats a l'edifici polític catalanoaragonès en temps d'Alfons el Magnànim (1442). Era una de les promeses "electorals" de Ferran de Trastàmara al Compromís de Casp (1412): promoure grans empreses militars per recuperar el lideratge mercantil català i valencià a la Mediterrània. Però Alfons -que va morir sense descendència legítima (1458)- va dividir els seus estats entre el seu germà petit Joan (que va heretar els dominis peninsulars, les Mallorques, Sicília, i Sardenya), i el seu fill natural Ferrante, que havia engendrat amb la cortesana Giral dona Carlino (que va heretar el regne de Nàpols). A partir del fet, la capital partenopea, que ja era plena de catalans (funcionaris, comerciants), es convertiria en el principal punt de destinació de l'exili nobiliari català.

Nàpols (segle XVI) / Font: Wikipedia

Jaume Ferrer, comerciant i navegant

L'exili de Jaume Ferrer (seguint els seus patrons) el posaria en contacte amb un dinàmic grup de navegants catalans que, estratègicament situats al port de Nàpols, dominaven les rutes comercials entre els dos extrems de la Mediterrània (est i oest) i, fins i tot, més enllà de l'estret de Gibraltar. Aquesta relació impulsaria el segon pas decisiu de la seva vida: sense abandonar les funcions que exercia a l'oficina dels seus patrons (era tresorer de la matriarca Anna de Cabrera), es va especialitzar en el complex comerç de joies que requeria grans coneixements de gemmologia i, també, per raons òbvies de seguretat, de nàutica i de cosmologia. Jaume Ferrer formaria part d'un selecte grup de navegants catalans, mallorquins, valencians i napolitans que -abans que Colom- ja aventuraven que era possible arribar a Extrem Orient travessant l'Atlàntic.

Catalunya, capital Nàpols

Després de la Pesta Negra (1348-1351) i dels Pogroms (1391), el lideratge mediterrani de Barcelona havia quedat molt compromès. La construcció de la Casa de la Llotja (segona meitat del segle XIV) i la constitució de la Taula de Canvi (1401) s'expliquen en un context de crisi i, també, de clara voluntat de restauració del poder barceloní i català. Però, a pesar de tot, aquell paisatge permanentment convuls no ajudava. Les fonts documentals revelen que durant aquell segle, les classes mercantils catalanes no havien perdut el seu dinamisme tradicional, però sí que van buscar el recer dels ports de València i, sobretot, de Nàpols. No tant durant el regnat d'Alfons el Magnànim -en el temps en va desplaçar el govern efectiu dels seus estats a Nàpols-, sinó que va ser a la conclusió de la Guerra Civil catalana (1472) i de la implantació de la Inquisició hispànica a Catalunya (1483).

Barcelona (segle XVI) / Font: Cartoteca de Catalunya

La Inquisició hispànica

Quan Ferran el Catòlic va inocular la Inquisició hispànica a Catalunya (1483), encara faltaven nou anys per al Decret de l'Alhambra (1492), que significaria l'expulsió dels jueus i l'inici de la persecució dels conversos. I encara faltaven trenta quatre anys (1517) perquè Martí Luter proclamés el que seria, oficialment, el punt de partida del protestantisme. Però, en canvi, des d'un primer moment, la Inquisició -a Barcelona- va organitzar dotzenes de judicis contra personatges com Joana Vilella -dels mercaders Vilella-, el mercader Creixell, les famílies dels coralers Vinyes i Amich, la família del juponer Pere Llinars, Violant Benet -de la família naviliera Benet-, el corredor d'orella Ferreres o Francina Benedit -esposa de Martí Benedit, anomenat "procurador dels miserables".

Ferrer i Colom

Inicialment, Jaume Ferrer no sembla que formi part d'aquest grup de dissidents -polítics i religiosos- del règim hispànic. La seva participació, en qualitat d'assessor, en els preparatius del primer viatge colomí (1486-1492) i en les negociacions de Tordesillas (1494) -com a àrbitre reconegut per totes les parts en conflicte- dissipa les sospites. Però convé no oblidar dos fets importants que desvien la trajectòria professional i vital de Ferrer. L'expulsió del napolità -i

probablement d'origen català- Joan Cabot del projecte colomní (1489) va incrementar la seva presència i la seva influència en aquella empresa. Però, en canvi i posteriorment, a partir del moment en què Bernat Boïl i Pere Bertran Margarit, tripulants del segon viatge colomní (1493), inicien la injuriosa campanya contra els Colom (1494), Ferrer desapareix, totalment, de l'escena pública.

Marc Pons

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-reportatge-j-ferrer-arbitre-catala-dividir-mon-hispanics-portuguesos_614636_102.html